

De kinderrechter: 'De zorg van De Bolderkar om de kinderen is in alle gevallen terecht geweest'

Vervolg van pagina 3

wordt bedreigd je dat ook ernstig bedreigd moet opschrijven. Wanneer de belangen van ouders en kind zo sterk uit elkaar liggen, zul je moeten kiezen voor de zwakste schakel, het kind, en zeggen dat het met lichamelijke en zedelijke ondergang wordt bedreigd. Daar kan geen jurist omheen. De rest is de verantwoordelijkheid van de Raad.

Directeur Jan Knijnenburg voegt eraan toe dat De Bolderkar ook wel heeft overwogen om in de officiële rapportage alleen over ernstige *verwaarlozing* te spreken en de diagnose van incest als informele kanttekeningen door te geven aan Raad en rechter. Maar dat houdt weer het risico in dat die gegevens bij een wisseling van de wacht onder tafel verdwijnen. Bovendien kan dit belangrijke gegeven bij een eventuele beroepszaak geen rol spelen als het niet in het dossier is opgenomen.

Toen De Bolderkar in het voorjaar van 1988 vrij snel achter elkaar met een aantal exacte en duidelijke meldingen van misbruik kwam, waarbij dringend om ingrijpen werd gevraagd, voelde de Raad voor de Kinderbescherming zich overrompeld. 'Dat er fricties zijn geweest is wat te sterk gezegd,' zegt directeur M.A.G. Rutten. 'Statistisch, qua percentages, zou het, als je de wetenschappelijke cijfers ziet, wel kunnen kloppen, dachten wij. Op een ander mkd hadden we ook drie gevallen net achter elkaar. Maar had het niet anders gekund?'

De Raad is er desondanks niet voor teruggeschrokken om telkens, ook in de maanden daarna, werk te maken van de meldingen van De Bolderkar en zoals dat heet 'een maatregel uit te lokken' bij de kinderrechter. In niet minder dan zes gevallen ging het om een acuut ingrijpen, voordat de ouders waren ingelicht. Het Burgerlijk Wetboek biedt die mogelijkheid; de Raden voor de Kinderbescherming maken er maar bij uitzondering gebruik van.

De Raad laat tactisch in het midden in hoeverre bij deze beslissingen de diagnose van seksueel misbruik de doorslag gaf. De Raad houdt het op 'vermoedens'. De rapportage maakte, zegt de Raad, hoe dan ook duidelijk dat het om een ernstige situatie ging; een rapportage vanuit zoveel verschillende disciplines door een instelling die de kinderen al lange tijd kent, legde hierbij voldoende gewicht in de schaal.

Er zijn in 1988 veel van deze ingrijpende beslissingen genomen. Er zijn verschillende tellingen in omloop in de media. Soms worden er beslissingen van vóór 1988 meegeteld. Ook kun je de kinderen meetellen die niet op De Bolderkar kwamen maar die gelijk met een maatregel voor broer of zusje onder toezicht werden gesteld en uit huis geplaatst. Dat maakt de informatie over De Bolderkar erg verwarrend.

Het rapport van Volksgezondheid houdt het op *el* kinderen van De Bolderkar waarbij in 1988 sterke indicaties van seksueel misbruik aanwezig werden geacht. Twee van die elf kinderen stonden al on-

der toezicht. Bij deze twee kinderen kwam het initiatief voor het verzoek tot uithuisplaatsing van de gezinsvoogden (Pro Juventute en Humanitas). Bij één meisje, een kind van gescheiden ouders, was er geen maatregel nodig. Een wijziging van de bezoekregeling was voldoende om het kind veilig te stellen.

De meest dramatische en ingrijpende maatregel is de uithuisplaatsing. Negen Bolderkar-pupillen (van de elf hierboven) zijn uit huis geplaatst in 1988 – bij twee van die negen kinderen stemden de ouders in met wat aanvankelijk een vrijwillige uithuisplaatsing was. Later heeft de kinderrechter die uithuisplaatsingen een dwingend karakter gegeven.

Eén uithuisplaatsing heeft kinderrechter Lo nadien tenietgedaan na een onderzoek door een kinderpsychiater; het na-deel voor het kind bij een scheiding van zijn moeder werd groter geacht dan het gevaar van seksueel misbruik thuis.

De Raad heeft zo pas, 25 april, het verzoek om de ondertoezichtstelling te continueren ingetrokken. De hulpverlening aan het gezin loopt goed, naar het oordeel van de Raad. Een andere uithuisplaatsing is in hoger beroep tenietgedaan; niet zozeer op inhoudelijke gronden maar vanwege de onzorgvuldigheid van de procedure.

Noodzakelijk

Kinderrechter Lo: 'Ik vind dat een niet helemaal juiste maatstaf; voor de Kinderbescherming is dat argument van zorgvuldigheid toch een wat oneigenlijke redenering. Soms moet je een kind letterlijk uit de armen van de moeder wegrukken om het veilig te stellen. Dat is dan heel onzorgvuldig, maar wel noodzakelijk.'

Twee andere beroepszaken – één tegen een ondertoezichtstelling, één tegen een uithuisplaatsing – zijn afgewezen. Samenvattend: van de negen Bolderkar-kinderen die afgelopen jaar van hun ouders zijn gescheiden, zijn er zeven nog steeds elders onder dak, acht staan er nog onder toezicht van de kinderrechter. Het is nodig om deze wat abstracte opsomming te geven om duidelijk te maken wat in de berichtgeving niet tot zijn recht kwam. De vraag om daden is van De Bolderkar gekomen. De vraag om een maatregel is de verantwoordelijkheid van de Raad voor de Kinderbescherming geweest. De verantwoordelijkheid voor de maatregelen ligt bij de rechter, en die beslissingen zijn voor een deel in hoger beroep getoetst.

Iedere uitspraak van de rechter, belangrijk of onbelangrijk, heeft in de afgelopen tijd het karakter gekregen van frontliniereportage. Nu eens een overwinning voor advocaten, ouders en verontruste Nederlanders, dan weer een zege voor De Bolderkar. Dit kan nog een hele tijd doorgaan. Noch voor het civiele recht noch voor het strafrecht is de Bolderkar-affaire een afgedane zaak. Maar het gewicht van de beslissingen is van volstrekt verschillende aard.

Het civiele recht kijkt naar de toekomst van het kind en wat in de huidige situatie geacht wordt het beste voor het kind te zijn. Dat is geen permanent gegeven. In

Foto: Steye Raviez

de toekomst kan de rechter beslissen om een einde te maken aan een uithuisplaatsing omdat de situatie thuis is verbeterd. Ook kan na verloop van tijd een onthefing uit de ouderlijke macht noodzakelijk zijn.

Het strafrecht vereist het wettig en overtuigend bewijs van een misdrijf dat zich in het verleden heeft afgespeeld. Van alle misdrijven moet incest wel het moeilijkste te bewijzen zijn; het gaat om iets dat zich tussen volwassenen en een afhankelijk en onmondig kind heeft afgespeeld, binnenskamers. Als het openbaar ministerie het onderzoek naar mogelijk seksueel misbruik van een kind seponert, betekent dat dan ook niet dat het kind voortaan veilig is. Niet zoiets als het einde van een ondertoezichtstelling, wat toch een zeker vertrouwen van de autoriteiten in het ouderschap uitdrukt. Binnenkort, 2 mei, doet de Rotterdamse rechtbank uitspraak in de zaak van een vader die beschuldigd is van incest met zijn vierjarig dochtertje. Mochten de rechters de verdachte vrijspreken – wat best mogelijk is – dan reiken ze hem daarmee nog niet een diploma van goed ouderschap uit.

Voor het openbaar ministerie in Rotterdam leek de aanpak van De Bolderkar een doorbraak te betekenen.

'Een nieuwe opstelling van een hulpverleningsinstelling die haar deskundigheid in de strijd werpt tegen seksueel misbruik van kinderen. Die van mening is dat haar hulpverleningskarakter niet altijd strijdig hoeft te zijn met haar maatschappelijke plicht om onjuiste praktijken aan de kaak te stellen en die bereid is aangifte te doen van strafbare feiten,' aldus officier van justitie H.J. Moraal in zijn requisitoir in bovengenoemde strafzaak.

De Bolderkar heeft in veel gevallen – niet alle – de politie ingeschakeld en justitie heeft er werk van gemaakt. Zo blij als het openbaar ministerie daar kennelijk mee was, zo ongehoord is die stap voor veel hulpverleners. De commissie van deskundigen en de inspectie vinden

dat De Bolderkar dat dan ook absoluut niet had mogen doen.

Voor het medisch kleuterdagverblijf was het een principiële keuze die ook werd ingegeven door praktische overwegingen. De politie heeft meer autoriteit dan een hulpverlener om een van incest verdachte vader tot een erkenning van zijn schuld te krijgen. Het ging De Bolderkar niet om de mogelijke straf, maar zonder erkenning is er ook geen mogelijkheid tot verbetering. Die opvatting past ook binnen het beleid van justitie in het arrondissement Rotterdam, waar binnenkort een begin wordt gemaakt aan een project voor incestdaders. Bij vervolging en straf zal rekening worden gehouden met de wil van een dader om in therapie te gaan.

Aanvankelijk leek De Bolderkar ook de juiste stap te hebben gezet. De eerste aangifte bij de politie leidde tot een volledige bekentenis. Wat de vader tegenover de hulpverleners van De Bolderkar met geen woord had willen toegeven, vertelde hij uiteindelijk wel aan de politie. Zijn verklaring klopte volledig met het verhaal dat zijn dochterje via het spel met de anatomisch correcte poppen aan de ortopedagoog had verteld; hij voegde er alleen nog wat gegevens aan toe. Daarna is hij in therapie gegaan bij de Riagg. Toen driekwart jaar later de publiciteit over De Bolderkar losbrak, heeft deze vader zijn bekentenis weer ingetrokken. Het contact met de hulpverlening heeft hij afgebroken.

Op De Bolderkar werd het gesprek met het kind belangrijker dan het gesprek met de ouders. De resultaten van de eerste poppenonderzoeken, de bekentenis van een vader, de erkenning van het gebeure door een moeder, bevestigden de doeltreffendheid van het gebruik van de anatomisch correcte poppen. Ook gaf het poppenspel tweemaal heel duidelijk uitsluitsel in een andere richting. Het gaf de zekerheid dat de aard van de moelijk-

heden elders lag en er geen sprake was van seksueel misbruik. (Deze twee gevallen horen dan ook niet tot de elf Bolderkar-diagnosen die de commissie opstomt.)

Dit vertrouwen is De Bolderkar opgebroken. De commissie constateert 'dat men na een goede start te snel en slordig is gaan werken' en 'dat in het geheel van onderzoeken de laatste fase van allerlei tests en het uiteindelijk onderzoek met de poppen door de ontwikkelingspsycholoog en de ortopedagoog steeds zwaarder is gaan wegen'.

De methode wijst de commissie niet af, wel heeft zij kritiek op de manier waarop De Bolderkar heeft gewerkt. 'De poppen kunnen met vrucht gebruikt worden om een dialoog – ook met het zeer jonge kind – aan te gaan om letterlijk aan de hand van de ACD's het voor het kind onbespreekbare bespreekbaar te maken en te benoemen. Dit geldt trouwens zowel voor het kind als voor de onderzoeker.' Een op het oog raadselachtig zinnetje, dat laatste, dat de sleutel in zich bergt tot de 'gedrevenheid', het 'gebrek aan bezinning en reflectie' dat de commissie de hulpverleners van De Bolderkar verwijt. Van deskundige waarnemers werden zij betrokken. Niet omdat de methode niet deugt, maar juist omdat zij zoveel effect heeft.

Het poppenonderzoek is geen test, maar een gericht interview waarin de interviewee zo ver gaat tot hij of zij – naar vermogen – de waarheid uit de mond van het kind hoort. Dat kan ook voor de onderzoeker een aangrijpende, schokkende ervaring zijn. Het gaat niet meer om iets wat een kind graag vertellen wil; het is een verschrikkelijke bekentenis die er met moeite uit komt.

Bescherming

Wie zo de waarheid uit de mond van een kind hoort, is voorgoed aan het kind verplicht. Dat maak ik op uit mijn gesprekken met de medewerkers van De Bolderkar. De commissie: 'Als men een kind vraagt het eventuele geheim prijs te geven en het zwijgen te verbreken, is men vervolgens gehouden het kind indien nodig beschermen en veiligheid te bieden en diens vertrouwen niet te beschamen. (...) Men bedenke hierbij dat het in de hulpverlening zeer ongebruikelijk is een kind te vragen het geheim van zijn ouders te verraden. Heeft het kind daarmee een of meer hulpverleners in vertrouwen genomen dan ontstaat mede daardoor een strategie die erop is gericht het kind – eventueel met spoed – de noodzakelijke geachte veiligheid te bieden.'

Brigitte Ottenhoff, ontwikkelingspsycholoog: 'Hoe meer je zelf wilt toelaten, hoe meer je ook hoort. Er zijn onvoorstelbare dingen, die je niet horen wilt en die toch gebeuren. We dachten er niet over dat een kind kon worden vastgebonden. Op zichzelf is incest al erg genoeg. Tot we ons openstelden om het te willen horen.' Ortopedagoog Carla van Deutekom: 'In het begin was ik zo verbijsterd door wat ik hoorde dat ik het onderzoek een paar maal heb herhaald. Doe ik het wel goed, dacht ik, dit kan toch niet waar zijn? Naarmate je er zelf beter tegen kunt,

krijg je afschuwelijker verhalen. Ik weet dat ik door moet vragen; ik wist na een aantal onderzoeken ook dat ik kon vragen "word je vastgebonden?" Maar aan het idee van afplakken van monden was ik nog niet toe. Heb je geschreeuwd? vraag ik.

Zegt het kind: "Nee, dat ging niet." Vraag ik: "Waarom niet?" Maakt het kind een geluid van "uh, uh, uh." Gebeurde er wat met je mond? vraag ik. "Plakband," zegt het. Even breekt je hart. Liefje, denk ik, hoe is het mogelijk. Dan voelt het kind dat je schrikt en het houdt verder zijn mond.'

Het zal dus in de toekomst anders moeten op De Bolderkar. Alle disciplines in huis zullen beter benut moeten worden. Een waterdichte, systematische verslaglegging en een methodisch beter verantwoorde aanpak. Nooit mag de verantwoordelijkheid ten opzichte van de ouders uit het oog worden verloren. Een goede diagnose moet samengaan met de hulpverlening aan kind en ouders. De commissie: 'Daarbij zal evenwel samenwerking moeten worden gezocht met andere instituten en instanties in de regio. Intercollegiale toetsing, supervisie en interventie blijven vereist.'

Deze beschrijving van de gewenste aanpak van seksuele kindermishandeling is als een beschrijving van het paradijs. De Bolderkar is gemeten aan een model dat nergens nog bestaat in het land van de Kinderbeschermers. Her en der wordt het geprobeerd. Er wordt langs elkaar heen gewerkt, tegen elkaar in en soms samen. Niemand weet precies hoe het moet, en als iemand dat al zou weten dan vindt hij binnen zijn eigen territorium wel weer mensen die vinden dat het anders moet. 'Het gaat om een gebied dat nog helemaal in ontwikkeling is,' verzuchtte de inspecteur Jeugdgezondheidszorg F. Wafelbakker aan het einde van de persconferentie op WVC. Zijn opmerking ging verloren in alle kritiek op De Bolderkar. 'Het is ook een nieuw terrein,' zegt het commissielid Rümke, kinderpsychiater.

De emeritus hoogleraar heeft onlangs nog op een symposium verteld hoelang het heeft geduurd voordat hij en zijn collega-kinderpsychiaters incest wilden zien. Hij zegt tegen Vrij Nederland: 'Het was als een vijfjaar waar niemand in wilde springen. Lange tijd zag je het niet. Toen kwam de tijd dat je er wel aan dacht maar er niet naar durfde vragen. Nu weet ik dat het kan. Als je maar durft te vragen. Ik heb dat ook nog maar pas geleerd, sinds een paar jaar. We zijn toch nog allemaal op dit punt nieuwelingen?'

URSULA DEN TEX